

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

મેસર્સ ગિરનાર ટ્રેડર્સ

વિરુદ્ધ

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય

ઓક્ટોબર ૧૪, ૨૦૦૪

[ન્યાયમૂર્તિ શિવરાજ વિ. પાટીલ અને ન્યાયમૂર્તિ બી. એન. શ્રીકૃષ્ણ]

મહારાષ્ટ્ર પ્રાદેશિક અને નગર આયોજન અધિનિયમ, ૧૯૬૬

પ્રકરણ VII—કલમ ૧૨૬(૨) અને (૪)—કાયદા હેઠળ જમીન સંપાદન—કલમ ૧૨૬ની પેટા કલમ (૨) હેઠળ ઘોષણાની તારીખથી બે વર્ષની અંદર એવોર્ડ કરવામાં નિષ્ફળતા—અસર—રાજ્ય કાયદા હેઠળ કરવામાં આવેલી જમીનના સંપાદન માટે કાયદો ૬૮/૧૯૮૪ દ્વારા સુધારેલા જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૯૮૪ની કલમ ૧૧ A અને અન્ય જોગવાઈઓની લાગુ પડવાની અસર—સંત જોગિન્દર સિંહના કેસમાં નિર્ણય કે કેન્દ્રીય કાયદાની કલમ ૧૧ A રાજ્ય કાયદા હેઠળ કરવામાં આવેલી જમીનના સંપાદન પર લાગુ થશે નહીં, પુનર્વિચારણા માટે મોટી બેંચને મોકલવામાં આવ્યો—જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૯૮૪—કલમ ૧૧ A.

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ સંત જોગિન્દર સિંહ કિશન સિંહ અને અન્ય, (૧૯૯૫) સપ.૨ એસસીસી ૪૭૫, પુનર્વિચારણા માટે મોટી બેંચનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો.

ગૌરી શંકર ગૌર અને અન્ય વિરુદ્ધ યુપી રાજ્ય અને અન્ય, (૧૯૯૪) ૧ એસસીસી ૯૨; નાગપુર ઇમ્પ્રૂવમેન્ટ ટ્રસ્ટ અને અન્ય વિરુદ્ધ વિઠ્ઠલ રાવ અને અન્ય, (૧૯૭૩) ૧ એસસીસી ૫૦૦ અને મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય માર્ગ પરિવહન નિગમ વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય, (૨૦૦૩) ૪ એસસીસી ૨૦૦ પર આધાર રાખ્યો.

યુ.પી. આવાસ એવં વિકાસ પરિષદ વિરુદ્ધ જૈનુલ ઇસ્લામ, (૧૯૯૮) ૨ એસ.સી.સી. ૪૬૭, નો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે.

દીવાની અપીલીય હુકમતક્ષેત્ર: દીવાની અપીલ ક્રમાંક ૩૭૦૩/૨૦૦૨.

બોમ્બે હાઈકોર્ટના રિટ પિટિશન નંબર ૮૨૨/૨૦૦૦માં ૨૯/૦૩/૨૦૦૦ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

વી. એ. મોહતા, અનિરુદ્ધ પી. માયી, સંજીવ કુ. ચૌધરી અને નીલકંઠ નાયક તેમની સાથે અપીલકર્તા માટે હતા.

મુકેશ કે. ગીરી તરફે વી એન ગણપુતે, ડૉક્ટર એન એમ ઘાટાટે, રવિન્દ્ર કે અડસુર, પ્રતિવાદીઓ તરફે શિવાજી એમ જાધવ, હિમાંશુ ગુપ્તા અને બ્રિજ કિશોર સાહ.

ન્યાયાલયે નીચે મુજબનો હુકમ કર્યો:

આ અપીલ બોમ્બે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચનો, ઔરંગાબાદ બેંચના ચુકાદા વિરુદ્ધ કરવામાં આવી છે, જેમાં કોર્ટે ભારતના બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ અપીલકર્તાની રિટ અરજીને ફગાવી દીધી હતી. વિચારણા માટે પ્રશ્ન છે: શું મહારાષ્ટ્ર પ્રાદેશિક અને નગર આયોજન અધિનિયમ, ૧૯૬૬ના પ્રકરણ ૭ હેઠળ જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૮૪ની તમામ જોગવાઈઓ કેન્દ્રીય અધિનિયમ ૬૮/૧૯૮૪ દ્વારા સુધારેલી જોગવાઈઓ તરીકે વાંચી શકાય છે?

અપીલકર્તા એક નોંધાયેલી ભાગીદારી પેઢી છે, જેની માલિકીની કેટલીક જમીનો બીજા સામાવાળા, જલગાંવ મ્યુનિસિપલ કાઉન્સિલના અધિકારક્ષેત્રમાં આવેલી છે. અપીલકર્તાની માલિકીની જમીન જલગાંવ શહેરની મુસદ્દા વિકાસ યોજનામાં અનામતને આધીન હતી, જે ૧૯/૦૩/૧૯૮૭ના રોજ પ્રકાશિત કરવામાં આવી હતી. અપીલકર્તા અનામત હેઠળની જમીન વિકસાવવામાં અસમર્થ હોવાથી અને મહારાષ્ટ્ર પ્રાદેશિક અને નગર આયોજન અધિનિયમ, ૧૯૬૬ (ત્યારબાદ 'એમ.આર.ટી.પી. અધિનિયમ' તરીકે ઓળખવામાં આવશે) ની જોગવાઈઓ હેઠળ ઉપરોક્ત જમીન હસ્તગત કરવા માટે જલગાંવ મ્યુનિસિપલ કાઉન્સિલ દ્વારા કોઈ પગલાં લેવામાં આવતા ન હોવાથી, અપીલકર્તાએ એમ.આર.ટી.પી. અધિનિયમની કલમ ૪૯(૧) હેઠળ તા. ૧૯/૦૧/૧૯૮૮ ની નોટિસ બહાર પાડીને રાજ્ય સરકારને એમ.આર.ટી.પી. અધિનિયમની કલમ ૪૯ હેઠળ નિર્ધારિત સમયગાળામાં ખરીદીની નોટિસની પુષ્ટિ કરવા અથવા નકારવા જણાવ્યું હતું.

૨૫/૦૭/૧૯૮૯ના રોજ રાજ્ય સરકારે એમ.આર.ટી.પી. કાયદાની કલમ ૪૯(૪) હેઠળ કાર્યવાહી કરીને અપીલકર્તા દ્વારા આપવામાં આવેલી ખરીદીની સૂચનાની પુષ્ટિ કરી હતી.ખરીદીની સૂચનાની પુષ્ટિ હોવા છતાં, બીજા સામાવાળા, જલગાંવ મ્યુનિસિપલ કાઉન્સિલે એમ.આર.ટી.પી. એક્ટની કલમ ૧૨૬ હેઠળ કોઈ પગલાં લીધાં ન હતાં, ન તો તેણે અનામત હેઠળની જમીન હસ્તગત કરવા માટે રાજ્ય સરકારને અરજી કરી હતી.

અંતે, ૦૩/૧૦/૧૯૯૧ના રોજ, પ્રથમ સામાવાળા રાજ્ય સરકારે એમ.આર.ટી.પી. એક્ટની કલમ ૧૨૬(૪) સાથે જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ની કલમ ૬ હેઠળ જાહેરનામું બહાર પાડ્યું હતું, જેમાં જાહેરનામામાં દર્શાવ્યા મુજબ જાહેર હેતુ માટે સંબંધિત જમીનની જરૂરિયાત હોવાનું જાહેર કર્યું હતું.આ જાહેરનામામાં સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે એમ.આર.ટી.પી. એક્ટની કલમ ૧૨૬(૨) હેઠળ નિર્ધારિત ત્રણ વર્ષનો સમયગાળો પૂરો થઈ ગયો હતો અને તેથી રાજ્ય સરકાર એમ.આર.ટી.પી. એક્ટની કલમ ૧૨૬ની પેટા કલમ (૪) હેઠળ કાર્ય કરી રહી હતી.

અપીલકર્તાનો કેસ છે કે ૦૩/૧૦/૧૯૯૧ની આ જાહેરાત વિશે તેને કોઈ જાણકારી નહોતી કારણ કે તેને કોઈ વ્યક્તિગત નોટિસ આપવામાં આવી નહોતી, જોકે આ જાહેરાત ૧૫/૧૦/૧૯૯૧ના રોજ સત્તાવાર ગેઝેટમાં પ્રકાશિત કરવામાં આવી હતી.ઉપર જણાવ્યા મુજબ એમ.આર.ટી.પી. એક્ટની કલમ ૧૨૬(૪) હેઠળ ઘોષણા કરવા છતાં માર્ચ, ૧૯૯૪ સુધી કંઈ થયું નહીં.૨૩/૦૩/૧૯૯૪ ના રોજ અપીલકર્તાએ એમ.આર.ટી.પી. એક્ટની કલમ

૪૯(૧) હેઠળ બીજી ખરીદીની નોટિસ બહાર પાડી હતી. ૧૦/૦૪/૧૯૯૫ ના રોજ જવાબમાં રાજ્ય સરકારે અપીલકર્તાને જાણ કરી હતી કે અગાઉની ખરીદીની નોટિસ ૧૯/૦૧/૧૯૮૯ ના રોજ રાજ્ય સરકારે ૨૫/૦૭/૧૯૮૯ ના રોજ મંજૂર કરી દીધી હતી, અને વધુમાં જલગાંવ મ્યુનિસિપલ કાઉન્સિલે જમીન હસ્તગત કરવાની કાર્યવાહી શરૂ કરી દીધી હોવાથી, બીજી ખરીદીની નોટિસને રદ કરવામાં આવી હતી.

અપીલકર્તાએ બોમ્બેની હાઈકોર્ટ ઓફ જ્યુડિકેચર સમક્ષ તેમની રિટ અરજી નંબર ૨૮૨૯/૧૯૯૬ દ્વારા ઉપરોક્ત પગલાને પડકાર્યો હતો. આ રીટ અરજીનો નિકાલ હાઈકોર્ટે તારીખ ૩૧/૦૩/૧૯૯૭ ના તેના ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા કર્યો હતો, જેના દ્વારા રાજ્ય સરકાર અને મ્યુનિસિપલ કાઉન્સિલને નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો કે તેઓ એક વર્ષની અંદર પ્રશ્નમાં રહેલી જમીનોના સંપાદન માટે કાર્યવાહી શરૂ કરે અને એમ.આર.ટી.પી. એક્ટ હેઠળ નિર્ધારિત સમયમાં તેને પૂર્ણ કરે. હાઈકોર્ટે વધુમાં નિર્દેશ આપ્યો હતો કે, "જો સત્તાવાળાઓ નિર્ધારિત સમયગાળામાં સંપાદન કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો અરજદારોની જમીનોને અનામતમાંથી મુક્ત કરવામાં આવી છે તેમ માનવામાં આવશે." "

અપીલકર્તાના જણાવ્યા અનુસાર, હાઈકોર્ટના આદેશ છતાં, તેની જમીન હસ્તગત કરવા માટે સંબંધિત સત્તાવાળાઓ દ્વારા લેવામાં આવેલાં પગલાં વિશે કોઈ જાણ કરવામાં આવી નહોતી. ૧૩/૦૪/૧૯૯૮ના રોજ, અપીલકર્તાએ વિશેષ જમીન સંપાદન અધિકારી, સામાવાળા નંબર ૩ને પત્ર આપ્યો હતો, જેમાં

તેમને સંપાદન માટે કોઈ કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી છે કે કેમ તે જાહેર કરવા જણાવ્યું હતું.જોકે, અપીલકર્તાને કોઈ જવાબ મળ્યો ન હતો.

૧૮/૦૨/૧૯૯૯ના રોજ, સામાવાળા નંબર ૩ એ જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ની કલમ ૧૨(૨) હેઠળ અપીલકર્તાને નોટિસ આપી હતી, જેમાં તેમને એવોર્ડ મુજબ હસ્તગત કરેલી જમીન માટે વળતર સ્વીકારવા જણાવ્યું હતું.અપીલકર્તાએ બોમ્બેની હાઈકોર્ટમાં રિટ અરજી નંબર ૮૨૨/૨૦૦૦ દાખલ કરી હતી અને જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ની કલમ ૧૨(૨) હેઠળની નોટિસને રદ કરવાની માંગ કરી હતી અને તેને રહેણાંક હેતુ માટે તેની જમીન વિકસાવવા માટે સક્ષમ બનાવવા માટે નિર્દેશ આપ્યો હતો.વિવાદાસ્પદ વાદગ્રસ્ત ચુકાદો દ્વારા, હાઈકોર્ટે એવું ઠરાવીને રિટ અરજીને રદ કરી હતી કે વિષયક જમીનને પુનઃ આરક્ષણમાંથી મુક્ત કરવાની સાથે રહેણાંક હેતુ માટે મિલકત વિકસાવવાની મંજૂરી આપવાની પ્રાર્થનાને તેના અગાઉના તારીખ ૩૧/૦૩/૧૯૯૭ના આદેશ દ્વારા પહેલેથી જ નકારી કાઢવામાં આવી હતી, જે અપીલકર્તાને પુરતી નિર્ણીત થઈ ગઈ હતી.આથી હાઈકોર્ટે એવો મત આપ્યો હતો કે, "અમને તપાસવાની જરૂર છે તે માત્ર એક જ મુદ્દો છે, એટલે કે જમીન સંપાદન અધિકારીએ અમારા નિર્દેશોનું પાલન કર્યું છે કે નહીં અને જો અમારા દ્વારા નિર્ધારિત એક વર્ષના સમયગાળામાં નિર્દેશોનું પાલન કરવામાં આવ્યું ન હોય, તો શું અરજદાર આ અરજીમાં માંગવામાં આવેલી રાહતો માટે હકદાર છે કે નહીં." હાઈકોર્ટે કહ્યું:"અમારી સમક્ષ રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજોની તપાસ કર્યા પછી અમે સંતુષ્ટ છીએ કે વિશેષ જમીન સંપાદન અધિકારી દ્વારા વિષયક જમીન

સંપાદન માટે જરૂરી પગલાં લેવામાં આવ્યા છે અને રિટ અરજી નંબર ૨૮૨૯/૧૯૯૬નો નિકાલ થયા પછી, એમ.આર.ટી.પી. એક્ટની કલમ ૧૨૬(૧)(સી) હેઠળ વિચારણા કરાયેલ આયોજન સત્તામંડળ દ્વારા નવી કાર્યવાહી શરૂ કરવાની કોઈ જરૂર નહોતી." આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, રિટ અરજી રદ કરવામાં આવી હતી.તેથી, આ અપીલ વિશેષ રજા દ્વારા કરવામાં આવી હતી.

શ્રી વિ. એ મોહતા, અપીલકર્તાના વિદ્વાન વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલે આગ્રહ કર્યો કે એમ.આર.ટી.પી. એક્ટની યોજના દર્શાવે છે કે, કલમ ૧૨૬ની પેટા કલમ (૧) હેઠળ અરજી મળ્યા પછી, જો રાજ્ય સરકારને ખાતરી થાય કે અરજીમાં દર્શાવેલ જમીન જાહેર હેતુ માટે જરૂરી છે, તો તે જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪માં દર્શાવેલ રીતે સત્તાવાર ગેઝેટમાં તે અંગેની ઘોષણા કરી શકે છે, અને આવી ઘોષણા જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ની કલમ ૬ હેઠળ યોગ્ય રીતે કરવામાં આવેલી ઘોષણા ગણવામાં આવે છે.આ કલમની પેટા કલમ (૨)ની જોગવાઈ એ સમયગાળો નિર્ધારિત કરે છે કે જેમાં આવી ઘોષણા કરવાની હોય છે.આ કલમની પેટા કલમ (૩) માં એવી જોગવાઈ છે કે જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ની કલમ ૬ હેઠળની ઘોષણાના પ્રકાશન પર, કલેક્ટર ઉપરોક્ત અધિનિયમ હેઠળ જમીન સંપાદન માટે આદેશ લેશે અને ત્યારબાદ, જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ની જોગવાઈઓ ઉપરોક્ત જમીનના સંપાદન પર લાગુ થશે, જે પેટા કલમ (૩) દ્વારા દાખલ કરાયેલા ફેરફારને આધીન છે, જે ફક્ત જમીનના બજાર મૂલ્યને લગતી છે.આ કાયદાની

યોજનામાં એકમાત્ર ફેરફાર એ છે કે, જો રાજ્ય સરકાર પેટા કલમ (૨) હેઠળની ઘોષણાને તેની જોગવાઈમાં આપવામાં આવેલા સમયમાં કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો તે ઘોષણા નિષ્ક્રીય બનતી નથી બનતી કારણ કે તે પેટા કલમ (૪) દ્વારા આવરી લેવામાં આવે છે. ઉપ-કલમ (૪) હેઠળ, ઉપ-કલમ (૨) હેઠળ જરૂરી ઘોષણા તેમાં આપવામાં આવેલા સમયમાં કરવામાં આવી નથી તે હકીકત હોવા છતાં, રાજ્ય સરકારને એમ.આર.ટી.પી. એક્ટની કલમ ૧૨૬ની પેટા-કલમ (૨) અને (૩) દ્વારા આપવામાં આવેલી રીતે જમીન હસ્તગત કરવા માટે નવી ઘોષણા બહાર પાડવાની સત્તા છે, પરંતુ જો તે કરવામાં આવે તો, વળતરના હેતુ માટે જમીનનું બજાર મૂલ્ય નવી રીતે કરવામાં આવેલી આવી ઘોષણાની તારીખે બજાર મૂલ્ય હશે.

શ્રી મોહતાએ રજૂઆત કરી હતી કે જમીન સંપાદન યોજનામાં દાખલ કરવામાં આવેલા ઉપરોક્ત વિશેષ સુધારાને બાદ કરતાં, અન્ય તમામ બાબતોમાં, જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ની જોગવાઈઓ, જરૂરી એમ.આર.ટી.પી. અધિનિયમના પ્રકરણ ૭ હેઠળના સંપાદન પર લાગુ થશે. તેમણે ધ્યાન દોર્યું હતું કે એમ.આર.ટી.પી. અધિનિયમમાં વળતરની ચુકવણી માટેની કોઈ જોગવાઈ નથી, અને તે કલમ ૧૨૬ની પેટા કલમ ૨, ૩ અથવા ૪ હેઠળ ઘોષણા કર્યા પછી એવોર્ડ કયા સમયમાં કરવાનો છે તે પણ નિર્ધારિત કરતું નથી.તે માટે વિનંતી કરવામાં આવી છે કે વિધાનસભા તેને અસ્પષ્ટ અને અનિશ્ચિત ન છોડી શકે.વિદ્વાન વિદ્વાન કાઉન્સેલની રજૂઆતમાં, આ જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ની જોગવાઈઓના સમાવેશ દ્વારા નહીં, પરંતુ સંદર્ભ દ્વારા આહ્વાનની

પરિસ્થિતિ છે.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ની જોગવાઈઓમાં જ્યારે પણ સુધારો કરવામાં આવશે, ત્યારે તમામ સુધારેલી જોગવાઈઓ એમ.આર.ટી.પી. અધિનિયમના પ્રકરણ ૭ હેઠળ સંપાદન તરફ આકર્ષિત થશે, સિવાય કે સ્પષ્ટપણે અથવા સીધી રીતે પ્રતિબંધિત હોય.કેન્દ્રીય અધિનિયમ ૬૮/૧૯૮૪ દ્વારા જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ માં રજૂ કરાયેલા સુધારાઓ આપોઆપ લાગુ થશે.પરિણામે, એવોર્ડ આપવા માટે કલમ ૧૧ A હેઠળ નિર્ધારિત મર્યાદાનો સમયગાળો સ્પષ્ટપણે લાગુ પડશે.

અપીલકર્તાએ આગ્રહ કર્યો છે કે, કલમ ૧૨૬ની પેટા કલમ (જ) ભલે જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ની કલમ ૬ હેઠળની ઘોષણાને નિધારીત સમય વીતી જવાને કારણે નિર્રથક થતી બચાવી શકે, નિધારીત કરેલ જમીનની બજાર કિંમતને લઈને કોઈ ફેરફાર હોય તો તેને આધીન રહીને જ કરવાની રહેશે. પરંતુ એમ.આર.ટી.પી. અધિનિયમમાં એવું કંઈ નથી કે જે સ્પષ્ટપણે અથવા સીધી રીતે કલમ ૧૧એની જોગવાઈઓને એ સમયગાળાને લાગુ પડતી અટકાવે કે જેમાં એવોર્ડ આપવાનો હોય.આ કેસની હકીકતમાં એ બાબતે કોઈ વિવાદ નથી કે કલમ ૧૨૬(જ) અંતર્ગત ઘોષણા તારીખ ૦૩/૧૦/૧૯૯૧ના રોજ કરવામાં આવી હતી અને ૧૫/૧૦/૧૯૯૧ના રોજ સરકારી ગેઝેટમાં પ્રકાશિત કરવામાં આવી હતી, જ્યારે એવોર્ડ તારીખ ૧૮/૦૨/૧૯૯૯ના રોજ કરવામાં આવ્યો હોવાનું કહેવામાં આવે છે.આ સંજોગોમાં, કલમ ૬ હેઠળ ઘોષણાની તારીખથી બે વર્ષના સમયગાળામાં એવોર્ડ ન કરવામાં આવ્યો હોય, તો જમીન સંપાદન

અધિનિયમ, ૧૮૯૪ની કલમ ૧૧A ના કારણે જમીન સંપાદન માટેની તમામ કાર્યવાહી રદ થશે.

અપીલકર્તા એક્ટ ૬૮/૧૯૮૪ પહેલાંના બિલમા ઉલ્લેખિત ઉદ્દેશો અને કારણોના નિવેદનો પર આધાર રાખે છે.ધારાસભાનું ધ્યાન સંપાદન કાર્યવાહી લાંબા સમયથી પેન્ડિંગ હોવાની હકીકત તરફ દોરવામાં આવ્યું હતું અને, "લાંબા સમય સુધી સંપાદન કાર્યવાહી પેન્ડિંગ રહેવાથી ઘણીવાર અસરગ્રસ્ત પક્ષોને મુશ્કેલી પડે છે અને તેમને આપવામાં આવતા વળતરનું પ્રમાણ અવ્યવહારુ બની જાય છે. "

છેવટે, એવો દાવો કરવામાં આવે છે કે જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪માં કેન્દ્રીય અધિનિયમ ૬૮/૧૯૮૪ દ્વારા રજૂ કરાયેલા સુધારાઓ એક સંયુક્ત પેકેજ દ્વારા કરવામાં આવ્યા હતા અને જ્યાં સુધી કોઈ સક્ષમ કાયદાકીય કાયદામાં તેવું પ્રદાન કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી કોઈ પણ વ્યક્તિ તેમની અરજીમાં તેમાંથી પસંદગી કરી શકે નહીં.વર્તમાન કેસમાં, એમ.આર.ટી.પી. એક્ટની જોગવાઈઓમાં એવું કંઈ નથી કે જે કેન્દ્રીય કાયદો ૬૮/૧૯૮૪ દ્વારા રજૂ કરાયેલા સુધારાઓની સંપૂર્ણ શ્રેણીની અરજીને દૂર કરી શકે અને તેથી, તમામ સંપાદનો, એમ.આર.ટી.પી. એક્ટ હેઠળ પણ, તેમને ધ્યાનમા રાખીને વાંચવા જોઈએ.

પ્રતિવાદીઓ તરફેના વિદ્વાન વકીલે અપીલકર્તા વતી કરાયેલી દલીલોને રદિયો આપતાં મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ સંત જોગિન્દર સિંહ કિશન સિંહ અને અન્યના બે વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની બેન્યના ચુકાદા પર ભારે આધાર

રાખ્યો હતો. પ્રતિવાદીઓ માટેના વિદ્વાન વકીલે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે આ ચુકાદો અપીલકર્તા વિરુદ્ધની દલીલોને મજબૂત બનાવે છે.અમારી સમક્ષ અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી દલીલને ધ્યાનમાં લેવામાં આવી છે અને સંત જોગિન્દર સિંહમાં નકારી કાઢવામાં આવી છે, જેમાં તે નીચે મુજબ જોવા મળે છે:

“તે પછી એવો દાવો કરવામાં આવે છે કે વળતર નક્કી કરવા માટે કાયદા દ્વારા કોઈ અલગ પ્રક્રિયા સૂચવવામાં આવી ન હતી, તેથી જરૂરી અનુમાન દ્વારા, કેન્દ્રીય કાયદાનો હેતુ કાયદા હેઠળના સંપાદન પર મ્યુટેટીસ મ્યુટેન્ડિસ લાગુ કરવાનો હતો. તે બાબતમાં કલેક્ટર દ્વારા કરવામાં આવેલા એવોર્ડમાંથી તે સમર્થન માંગે છે.એ વાત સાચી છે કે અધિનિયમ હેઠળ હસ્તગત કરેલી જમીન માટે વળતર નક્કી કરવા માટે અધિનિયમ હેઠળ કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ નથી. તેથી, જરૂરી ગર્ભિતાર્થ દ્વારા, કેન્દ્રીય અધિનિયમની કલમ ૨૩ માં સિદ્ધાંતો લાગુ કરીને વળતર નક્કી કરવાની જરૂર છે. પરંતુ, કાયદાની પ્રક્રિયાગત અને સારભૂત જોગવાઈઓ વચ્ચે તફાવત છે.યોગ્ય સિદ્ધાંતો લાગુ કરીને વળતરની નિર્ધારણા એ સારભૂત જોગવાઈ સાથે સંબંધિત છે, જ્યારે નિર્ધારિત સમયગાળામાં એવોર્ડ આપવો એ મૂળભૂત રીતે પ્રક્રિયાગત છે.તેથી, માત્ર એટલા માટે કે કેન્દ્રીય અધિનિયમની કલમ ૨૩ અધિનિયમ હેઠળ સંપાદન પર લાગુ થશે, તે માનવું પૂરતું નથી કે કલમ ૧૧ A માં શું સમાવિષ્ટ છે તે પણ લાગુ પડશે.વધુમાં, અધિનિયમની કલમ ૧૨૬ની પેટા કલમ (૪)માં જે આપવામાં આવ્યું છે તે સ્પષ્ટ સંકેત છે કે અધિનિયમની કલમ ૧૨૬ની પેટા કલમ (૨) હેઠળ ઘોષણાની

તારીખથી બે વર્ષની અંદર એવોર્ડ કરવામાં નિષ્ફળતા અધિનિયમની કલમ ૧૨૫ હેઠળ પ્રકાશિત સૂચનાને નોન એસ્ટ નહીં બનાવે. "

અપીલકર્તાએ વિનંતી કરી હતી કે સંત જોગિન્દર સિંહના કેસ પર મોટી બેંચ દ્વારા પુનર્વિચાર કરવાની જરૂર છે.

અમારી સમક્ષ રજૂ કરાયેલા દાવાઓ પર કાળજીપૂર્વક વિચાર કર્યા પછી, અમે એક કરતાં વધુ કારણોસર શ્રી મોહતાની રજૂઆતો સ્વીકારવા તરફ વળીએ છીએ. સૌપ્રથમ, એમ.આર.ટી.પી. એક્ટ અને તેના જેવા પ્રાદેશિક નગર આયોજન કાયદાઓમાં વળતરની ચૂકવણી માટે કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈઓ ન હોવા છતાં, જ્યારે તેમને બંધારણની કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરવા બદલ પડકારવામાં આવ્યા, ત્યારે જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૯૮૪માં સમાવિષ્ટ વળતરની ચૂકવણી અંગેની જોગવાઈઓને પ્રાદેશિક નગર આયોજન કાયદાઓમાં વાંચીને તેમની માન્યતા જાળવી રાખવામાં આવી હતી.

બીજું, મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય માર્ગ પરિવહન નિગમ વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય કેસમાં બે વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની અન્ય બેન્ચના ચુકાદા દ્વારા સંત જોગિન્દર સિંહ પર શંકા કરવામાં આવી હોય તેવું લાગે છે. આ કેસ એ જ કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળનો હતો, એટલે કે એમ.આર.ટી.પી. એક્ટ, ૧૯૬૬.યુપી આવાસ એવં વિકાસ પરિષદ વિરુદ્ધ જૈનુલ ઈસ્લામ અને નાગપુર ઈમ્પ્રૂવમેન્ટ ટ્રસ્ટના ચુકાદાઓ પર વિચાર કર્યા પછી, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે સેન્ટ્રલ એક્ટ ૬૮/૧૯૮૪ દ્વારા વળતર અંગેની જોગવાઈઓ, કલમ ૨૩ માં પેટા કલમ (૧A) નો ઉમેરો કરીને અને કલમ ૨૩(૨) હેઠળ સોલેટીયમની

વધેલી રકમ અને કલમ ૨૮ હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર વ્યાજ, આ બધું એમ.આર.ટી.પી. એક્ટના પ્રકરણ ૭ હેઠળના સંપાદન પર લાગુ થશે. સંત જોગિન્દર સિંહ સાથે કામ કરતા આ કોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે સંત જોગિન્દર સિંહને સમજાવતા કહ્યું: “સંત જોગિન્દર સિંહ કેસમાં અંતિમ નિષ્કર્ષ એ ગુણોત્તર પર આધારિત હોય તેવું લાગે છે કે એમ.આર.ટી.પી. એક્ટમાં જ કલમ ૧૨૬ની પેટા કલમ (૨) અને (૪)ને ધ્યાનમાં રાખીને જમીન સંપાદન અધિનિયમની કલમ ૧૧ A ની લાગુ પડવાની શક્યતાને બાકાત રાખવા માટે પૂરતા સંકેતો છે. જેમ જેમ આપણે કલમ ૧૨૬(૩)ના સાચા અર્થઘટનના પ્રશ્નની જુદા જુદા દ્રષ્ટિકોણથી નજીક આવી રહ્યા છીએ, ત્યારે આ નિર્ણયમાંથી કેટલો ટેકો મેળવી શકાય છે કે નહીં તે અંગે વધુ ચર્ચા કરવાની જરૂર નથી.” મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય માર્ગ પરિવહન નિગમમાં ચુકાદો વાંચતા, અમને લાગે છે કે, તે કેસમાં ડિવિઝન બેન્ચ સંત જોગિન્દર સિંહમાં મૂકવામાં આવેલા પ્રસ્તાવ સાથે સંમત હોય તેવું લાગતું નથી.

જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪માં કેન્દ્રીય અધિનિયમ ૬૮/૧૯૮૪ દ્વારા દાખલ કરાયેલા સુધારાઓને એમ.આર.ટી.પી. અધિનિયમના પ્રકરણ ૭ હેઠળના સંપાદન પર લાગુ થતા અટકાવવા અથવા બાકાત રાખવા માટે કોઈ યોગ્ય કારણ દેખાતું નથી. નહિતર, પરિણામ એ આવશે કે, બે જમીન ધારકોના સંદર્ભમાં તેમની જમીનોના સંપાદનની બાબતમાં મનસ્વી ભેદભાવ થશે, માત્ર એટલા માટે કે એક કિસ્સામાં જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ના સીધા માર્ગ દ્વારા સંપાદન કરવામાં આવે છે અને બીજા કિસ્સામાં, એમ.આર.ટી.પી. અધિનિયમના પરોક્ષ માર્ગ દ્વારા સંપાદન કરવામાં આવે છે. નાગપુર ઈમ્પ્રૂવમેન્ટ

ટ્રસ્ટમાં સાત વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની બેન્ચે દર્શાવેલ ભેદભાવની ખામી આવી પરિસ્થિતિને અસર કરશે.આવી પરિસ્થિતિને ટાળવા અને એમ.આર.ટી.પી. એક્ટની જોગવાઈઓની બંધારણીયતાને બચાવવા માટે, કેન્દ્રીય કાયદા ૬૮/૧૯૮૪ દ્વારા રજૂ કરાયેલા ઉન્નત લાભોની જોગવાઈઓને એમ.આર.ટી.પી. એક્ટની જોગવાઈઓમાં વાંચવામાં આવી હતી અને એમ.આર.ટી.પી. એક્ટ હેઠળના સંપાદનને તે જ જોગવાઈઓ દ્વારા સંચાલિત માનવામાં આવ્યું હતું.કલમ ૧૧Aની જોગવાઈઓને આકર્ષિત કરવાના સંદર્ભમાં પણ આ જ સિદ્ધાંત એમ.આર.ટી.પી. કાયદા હેઠળ સંપાદન માટે લાગુ થવો જોઈએ.

ત્રીજું, જો સંત જોગીન્દર સિંહના પ્રકાશમાં પ્રતિવાદીઓ માટેના વિદ્વાન વિદ્વાન કાઉન્સેલ દ્વારા દલીલ કરાયેલ એમ.આર.ટી.પી. એક્ટની જોગવાઈઓ વાંચવામાં આવે તો સત્તાવાળાઓ પેટા વિભાગ (૩) હેઠળ ઘોષણા બહાર પાડ્યા પછી નિષ્ક્રિય થઈ જશે અને આ બાબતને કાયમ માટે લટકાવી દેશે.તે ચોક્કસપણે જમીન ધારકના અધિકારોને ગંભીર રીતે અસર કરશે, જે તેને જમીન વિકસાવવા અથવા તેને અલગ પાડવાથી અટકાવે છે, માત્ર એટલા માટે કે સત્તા અન્યને બદલે એક અધિનિયમ હેઠળ કાર્ય કરવાનું પસંદ કરે છે.આ ફરીથી બંધારણની કલમ ૧૪ ને ક્રોધને આકર્ષિત કરશે, માત્ર ભેદભાવના કારણે જ નહીં, પરંતુ મનસ્વીતાના કારણે પણ.

તેથી, અમે કોઈ સારું કારણ દેખાતા નથી કે કેન્દ્રીય કાયદા ૬૮/૧૯૮૪ દ્વારા જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૯૮૪ માં રજૂ કરાયેલી જોગવાઈઓને એમ.આર.ટી.પી. અધિનિયમ, ૧૯૬૬ દ્વારા બાકાત ન કરાયેલ હદ સુધી,

એમ.આર.ટી.પી. અધિનિયમ, ૭ ના પ્રકરણ હેઠળ સંપાદનમાં શા માટે વાંચી ન શકાય. કલમ ૧૧A આવી જ એક કલમ હોવાથી, તે એમ.આર.ટી.પી. અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળ સંપાદન પર લાગુ કરવી પડી શકે છે.

આ કારણોસર, અમારા મતે, સંત જોગિન્દર સિંહના નિર્ણય પર મોટી બેંચ દ્વારા પુનર્વિચારણાની જરૂર છે.

આ રજિસ્ટ્રીને આ બાબતમાં યોગ્ય નિર્દેશો માટે માનનીય ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ સમક્ષ દસ્તાવેજો મૂકવા માટે નિર્દેશિત કરવામાં આવે છે.

મોટી ખંડપીઠને રેફરન્સ.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.